

En terra foradada

# TAULA

## ACTE I

Escena I

Escena II

Escena III

## ACTE II

Escena I

Escena II

Escena II

## ACTE III

Escena I

Escena II

# PERSONATGES

Llibertat: Ideal no subjecte a càrregues.

Aurora Bertrana: Filla d'exiliats republicans.

Reis Renom: Pagesa de Corbera.

Teresa Renom: Germana revolucionària de Reis.

Manel Álvarez: Supervivent del bombardeig.

Pere Vinya: Terratinent de Corbera.

Maria Vinya: Filla de Pere.

L'acció té lloc a Corbera d'Ebre, entre els anys 1938 i 1978.

# ACTE I

# ESCENA I

*(L'acció transcorre a dins de l'església vella de Corbera d'Ebre. De fons, s'escolten els acords de "Foradada Corbera". L'espai s'omple de fum i apareix Llibertat taral·lejant la cançó. Al seu davant, a terra, com senyalant un lloc important, hi ha una maçana.)*

## LLIBERTAT

*(Mira el sostre tot recordant els bombardeigs que van arrasar el poble vell.)*

Talla l'aire d'un cel blau un diluvi en desmesura,  
xàfecs de pólvora i metall sobre l'adusta terra bruna...  
Foc al cel i fum del sòl fan del dia negra nit  
i del seu cos sense avolesa  
calçobres de sang en teula que la bandera senyoreja.

*(Llibertat veu la maçana a terra i l'agafa. La música s'atura. La peça de fruita marca el lloc on va passar alguna cosa. Trenca la quarta paret i es dirigeix al públic.)*

Eren quasi tres-centes boques de canons que no van parar de vomitar foc... No va quedar ni un pam de terra sense aixecar.

*(Llibertat se centra en la maçana que sosté.)*

Segons la tradició celta, la mítica Avalon és una illa on hi ha una gran maçanera de saborosos fruits rojos que obsequien amb coneixement, saviesa i fertilitat. El paradís

judeo-cristià també exhibeix maçanes que pengen del gran arbre del bé i del mal; són fruits de la temptació, l'ànsia i la prohibició. A l'antiga Mesopotàmia, la maçana penjava del ramatge d'un serpent de fusta inacabable, i representava la vida i la mort i el successiu renàixer. A l'antiga Grècia, el jardí de les Hespèrides també estava custodiat per maçanes d'or que ofrenaven -a cada mos de fruit- immortalitat. Idún, la deïtat nòrdica no nascuda i esposa del déu de la poesia, guardava les maçanes del rejuveniment del dia a dia en un estoig... Com veieu, la maçana fa de braç i cor amb els diferents dogmes i cultures. Des de l'origen de les civilitzacions fins avui dia, la seua simbologia ha creuat la franja de l'espai-temps, així com ho fan els cicles d'història, que van i venen i reincideixen... fins que les cronologies s'estavellen. La maçana sempre ha estat i sempre hi és – com jo –; juntes som la Llibertat que totes i tots busqueu. Portem el passat al present i a l'inrevés, per ensenyar-vos-ho, per a que ho sentiu en pell i en sigueu plenament conscients... atès que la història és cíclica, i tot, tot, tot es repeteix.

*(Apareix fum que indica que comença el viatge en el temps. De fons tornen a sonar els acords de “Foradada Corbera” i Llibertat recorda el bombardeig.)*

Talla l'aire d'un cel blau un diluvi en desmesura,  
xàfecs de pólvora i metall sobre l'adusta terra bruna...  
Foc al cel i fum del sòl fan del dia negra nit  
i del seu cos sense avolesa,  
calçobres de sang en teula que la bandera senyoreja...  
Emperò la veig encara, la veig tal i com era,  
exposada i adreta, Foradada Corbera.

*(Llibertat deixa la maçana al lloc on l'ha trobat i se'n va. La música deixa de sonar.)*

FOSC

## ESCENA II

*(Any 1978. Entra Aurora a l'església vella de Corbera. Ha quedat amb algú, però aquest no ha arribat. Al centre de l'espai, entre els vestigis, hi ha una maçana roja a terra. Es queda adduïda mirant les runes del temple. Al cap d'una estona entra Manel; porta una carpeta baix del braç.)*

MANEL

És vostè qui...

*(Aurora el talla.)*

AURORA

Sí, soc jo... *(La destrossa de la guerra la corprèn i guarda silenci i observa.)* Les runes de l'església vella són com cadàvers fòssils vestits de pedra; durs, freds, incòmodes... immòbils.

*(Mira el plec de fulls que porta Manel sota el braç, però ell no se'n refia i se'ls amaga. Aurora s'adona que l'home està incòmode i prova de treure una conversa més distesa.)*

Abans, molt abans dels bombardejos d'ara fa just quaranta anys, aquí, a Corbera, hi vivia més gent... molta més. Tant era així que a Corbera se la coneixia com "la Foradada". Ho sabia? I sap perquè se li deia així? Doncs perquè si vostè es posava just a l'altra banda de la vall, a la serra de Cavalls o qualsevol altre punt en alt de la zona, se veien al lluny lo munt de finestrals i porticons de les cases del poble obertes de bat a bat. N'hi havia tantes que quan tocava el sol reflectia per tot arreu, o bé filtrava per entre les obertures i dotava el turó d'un semblant perforat, d'aquí lo de "Foradada". Hi vivia molta gent i Corbera s'exhibia ben ufana. La Foradada, costeruda, s'arrapava des de la vall del riu Sec i per tot lo flanc del turó fins a la punta del tossal de la Muntera... però la gent va marxar, los finestrals se van tancar... i aquell nom, la Foradada... sembla que... *(Ell la interromp.)*

MANEL

Conec la història. Conec cadascun dels episodis que s'han succeït en aquesta malaurada terra de serres escarpades.

*(Mira el temple i recorda els bombardeigs.)*

Encara noto el sabor de la terra aspra entre les dents... L'avanç d'un bàndol, el retrocés de l'altre, la violència extrema, els sacrificis de tants innocents.

AURORA

És dur, però de vegades per defensar les llibertats calen sacrificis. S'ha de resistir l'envestida dels poders subversius. S'ha de resistir i combatre les hostilitats.

MANEL

Resistir? Combatre? Sacrificis per defensar llibertats? S'adona del contrasentit? No em faci riure! En una guerra ningú no guanya, ningú no és lliure... Tothom perd!

AURORA

Una guerra només se perd quan un o una la dona per perduda.

MANEL

Veig que les consignes del president Negrín van arribar més enllà de les capes de l'exèrcit.

AURORA

Quan dic resistir no només em refereixo a...

*(Ell la interromp.)*

MANEL

Resistir, resistir, resistir... vol dir resistir de manera activa i sense derrotismes, potser?

*(Aurora assenteix.)*

Ja... exactament igual com ho explica la Orden de operaciones número 4 del 9 de septiembre de 1938, el tinc gravat a foc al cervell. Sap què deia? Ho sap? Jo li diré paraula per paraula: Todo soldado pasivo que se pueda demostrar su actitud o abandone su posición será fusilado.

*(Aurora intervé.)*

AURORA

Però a vostè què li passa? Sembla que estigui a favor de... Vol estar sotmès, potser? Això és el que vol? Sotmès com un esclau?

*(Manel està cada vegada més enfadat, i recorda en veu alta.)*

MANEL

Ningún mando puede tolerar la menor vacilación en sus soldados, cualquier actitud derrotista será penada con el fusilamiento.

AURORA

Extermini, exili, camps de concentració, repressió... contra tot això, li agrada o no, s'hi ha de combatre! De vegades, les més greus situacions!

*(Manel la torna a interrompre molt més enfadat.)*

MANEL

La grave situación de los momentos actuales exige todos los sacrificios, incluso el de nuestras propias vidas. Tenemos que estar preparados para este sacrificio! Orden de operaciones número 4 del 9 de septiembre de 1938 Sacrificis! Afusellaments! Ho ha entès bé? Afusellaments de xiquets acovardits que no entenen res. Per la llibertat? Sacrificis? Afusellaments! De xiquets! *(Aurora se queda perplexa i ell s'adona que s'ha excedit.)*

Perdone'm; perdone'm... de veritat. El cervell és tan petit però tan immens en retentiva que... (*Manel observa l'espai amb pena i tristor.*) Necessito sortir d'aquí, que em toqui l'aire una estona. Li sembla bé si comencem de nou? Manel, Manel Álvarez...

#### AURORA

Aurora, Aurora Bertrana. Disculpi si... Em fa molta il·lusió conèixer-lo, de veritat! Tinc moltes ganes de parlar amb vostè. La mare, abans de morir, em va dir que el busqués, i que vostè tindria...

(*Manel somriu i mira la carpeta i també fora escena. Necessita prendre l'aire.*)

Ah sí, perdó! Anem a que ens toqui l'aire, anem. (*Aurora veu la maçana al terra.*)

Perdone... És seua aquesta maçana? L'ha deixada vostè aquí?

#### MANEL

Jo? Ho diu perquè creu que només estem nosaltres dos? I si li digués que potser l'ha deixada un dels primers residents de Corbera? O un legionari de l'imperi romà! Em creuria? Coneix les diferents simbologies que s'atorga a la maçana?

(*Aurora fa que no amb el cap.*)

Va! Anem a passejar pels carrers de la Foradada que li explicaré...

(*Aurora mira la carpeta que ell porta i Manel se n'adona*)

#### AURORA

Sí. Tenim molt a parlar... (*Surten.*)

FOSC

## ESCENA III

*(**Marc de l'any 1938.** Hi ha carestia d'aliments. Són temps convulsos. Entra Reis Renom a missa. Ve de treballar l'hort. Veu la maçana al terra de l'església i la vol agafar, abans però, comprova que no hi hagi ningú. Escena escrita en la variant dialectal de la Terra Alta.)*

REIS

Hola! Mossèn? Hi ha algú?

*(Ningú no respon i se menja la maçana amb ànsia. Entra sa germana Teresa.)*

TERESA

Reis! Se pot saber què fas?

REIS

Tinc gana, Teresa.

TERESA

I vens a l'església a menjar una maçana? Qui te l'ha donae?

REIS

Estae aquí. Com casi cada dos dies, quan la missa està buida.

TERESA

Què? M'estàs dient que algú te dixe una maçana aquí a l'església? Mira, Reis... Diuen que l'exèrcit republicà s'està retirant i els feixistes s'apropen. Sé que sempre vas a la teua i preferixes estar al marge de les idees i treballar la terra del pare i la mare, però ara no és moment d'anar!

*(Reis la talla.)*

REIS

Teresa, no! No hi tornem! Fa temps que saps què penso. Lo pare i la mare se van morir. I com vam quedar? Jo treballe les terres i tu estudies i cantes i compons poesies. I així vam fer i així ho faig. Respecto tot lo que tu penses però...

*(Teresa intervé.)*

TERESA

Lo que jo pense? Reis, la guerra és una realitat! Te recorde que tenim lo mas ple de refugiats republicans que fugen de l'avanç feixista de Terol; també tenim lo forn de coure pa a mig fer i...

REIS

Precisament havia vingut a buscar aigua per a fer més motllos d'argila i tovots. I sí! Sé que els feixistes estan avançant! Sé que estem en guerra! Sé que treballem més que mai per a donar de menjar als refugiats que passen per casa. Som les anònimes enterramorts dels camps de Corbera...

TERESA

No cridos! Fes lo favor!

REIS

Me done igual Teresa.

TERESA

No te donarie igual si sabesses lo que són capaços de fer los feixistes a gent com nates!

REIS

No ho sé, potser? Que no ho veig cada dia? Cada cadàver que trobem pel camp, cada història que mos expliquen los refugiats. Clar que ho sé! Clar que ho veig! Per això faig de tot, treball sense descans i los hi done lo nostre menjar. Però no em penso disculpar per provar de vestir de normalitat la meua vida i lo meu poble. Hi ha moments que necessito fer vore que no passe res. Vindre a l'església quan està buida, com quan érem menudes, en lo pare i la mare... I de fa un temps que quan vinc me trobe una maçana! Qui la dixa? Ni ho sé ni m'importe! Tinc gana i me la menjo! I ja està. Trobem morts al camp, estem en temps de guerra, hi ha refugiats arreu... Tu tens lo teu art, los teus ideals, lo teu intel·lecte, i també tens a Jaume i fareu carrera lluny d'aquí... i jo tinc això. Això és lo meu món. Teresa, dixa'm vestir Corbera de normalitat; i no t'enfados en mi, tu no, veueta de rossinyol!

*(Teresa s'entendreix i l'abraça.)*

TERESA

Com podem ser tant diferents?

REIS

La mare i el pare ho eren. Va, ves a vore a Jaume i assageu una d'estes cançons tan boniques que feu, rossinyol! Just quan venie cap aquí l'he vist passar cap a casa amb la seua guitarra. Vaaa! Ves i canta! Que quan ho feu s'esdevé la màgia, i per un moment convertiu este malaguanyat món que mos ha tocat a viure en un lloc més esperançador.

Va! No m'ho faços repetir! Ves, ves i canta, Teresa... Bueno, canta i festeja! Ui, perdó que estem a missa!

TERESA

Reis, no que...

REIS

Sé què penses. Tots los refugiats tenen de minjar. Tots. Ens podem permetre un ratet. Au, va! Ves amb ell, ves!

TERESA

Segur?

REIS

Seguríssim! Jo passejaré per la plaça del mercat a vore què trobo i després aniré a la font a buscar aigua. Fes tranquil·la, rossinyol...

TERESA

Mira si tenen macarrons! Vaaa, vaaa...

REIS

Macarrons?

*(Les dos recorden la dita que los hi deia sa mare de jóvens.)*

LES DOS

Macarrons?! No filles, no! Los Macarrons només són per al dia de Festa Major!

*(Es posen a riure i s'abracen.)*

REIS

Saps què? Que avui compraré macarrons! Festa Major, au!

TERESA

Sí!

*(Les germanes s'abracen. Teresa surt i Reis se queda sola menjant la maçana. De sobte escolta uns sorolls a la sagristia i s'alerta.)*

REIS

Mossèn? Mossèn és vostè? (no contesten) Qui hi ha aquí?! *(Va en direcció a la sagristia però una veueta l'atura.)*

MARIA

Soc jo, senyoreta Reis, la Maria Vinya. De vegades vinc aquí a parlar en la mama que la tinc al cel. No tingo por... Perdone.

REIS

Maria? Què hi feies a la sagristia sola i a les fosques? *(Maria es queda mirant la maçana.)*  
Tu ets qui pose la maçana? *(Mariariu i assenteix alhora que entra son pare a buscar-la.)*

PERE

Maria? Aquí estaes!?! És clar, com no! Ja m'ho haguessa tingut d'imaginar. (*Veu a Reis i es queda sense paraules. N'està enamorat.*) Reis...

REIS

Pere...

PERE

Quina sorpresa! Què hi fas tu aquí? (*Reis, nerviosa, improvisa.*)

REIS

Bé, pus... passe que... Caminant, caminant... mira, maçana! I dius, i dic jo...

PERE

Caminant, caminant... maçana? No ho acabo d'entendre, però... (*Ella l'interromp.*)

REIS

No? Clar, no. Sí, normal, si no ho he dit tot. Vull dir que sí, però que... (*Maria l'interromp.*)

MARIA

Papa, lo que la Reis vol dir-te és que mentre passejae per la plaça ha passat Joanet, lo del mercat, i li ha donat una maçana com aquelles que tenim natres a casa. Se la volie menjar en tranquil·litat i ha entrat a missa aprofitant que avui estae buida. Bueno, buida del tot no, que també estae jo i ho he vist tot. Que no he perdut punt, vaiga!

PERE

*(Riu.)* Tu mai perds punt de res, eh? Sempre en la directa posada.

MARIA

Papa?

PERE

Digues, filla.

MARIA

Perquè no invites a Reis a sopar a casa? Va, que te'n mors de ganes! *(A Reis se li ennuega el mos de maçana de la impressió.)* Estàs bé Reis?

REIS

Sí, sí! Carinyo sí... Bé, bé! *(Maria mira son pare atentament.)*

PERE

Sí... Bé... Bueno, Reis... jo voldrie. Bé, jo i ma filla, ma filla i jo voldríem, mos agradarie *(Entra Teresa.)* Ah! Hola Teresa!

TERESA

Pere, hola. Que gran està la Maria. Hola guapa. Interrompo res important?

MARIA

Dona, pus ja que ho nombre lo papa i la Reis... *(Tots dos la interrompen.)*

PERE/REIS

No, no... no... *(Pere s'emporta a Maria a un extrem i fa veure que li arregla el vestit.)*

TERESA

*(A l'altre extrem.)* Reis, què significaven estes mirades en lo Pere Vinya? Reis, lo Pere és l'amo d'un dels casalicis més grans del poble. Té deu vegades més terres que natres i segur que no alberga refugiats!

REIS

Això no ho saps.

TERESA

Reis! Mira'l com arregla el vestit a sa filla. Segur que la deu estar adoctrinant de com comportar-se davant la imminent entrada dels feixistes a casa nostra. *(Les dos observen i l'acció passa a Pere i Maria.)*

PERE

*(Mentre li arregla la faldilla a Maria)* Filla, se'm dona molt malament això. Jo només vaig festejar en ta mare, i d'això ja fa molt de temps.

MARIA

Papa... La mare estarie contenta. Ere el que volie, que ho sé. I tu també ho saps. Passe que ets una mica paradet, i això no pot ser! Que passen dies i setmanes i al final se mos passarà l'arròs. Tu dixa'm a mi!

PERE

A tu? I què faràs?

MARIA

Primer convidar-la un dia a sopar. I després pots vindre cada dos dies aquí, a l'església, quan està buida, i li portes una maçana, que a ella li agraden molt.

PERE

M'apareix que les últimes maçanes los hi he donat als refugiats que tenim amagats a la caseta del mas.

MARIA

*(Riu.)* Los hi he canviat per unes altres fruites i han acceptat.

PERE

Si ho ets bitxo! Vine aquí! *(S'abracen i parlen Reis i Teresa.)*

REIS

Mira'ls! Són bona gent. Ell i sa filla. I m'agrada, sí. M'agrada molt. De fa molt de temps. La Roser va morir pocs dies després del part de la Maria, pobreta. I quan la Maria devia

tindre dos anys... Recordes que Pere venie a casa a comprar les aulives del pare? Pus des d'aleshores que l'estimo.

TERESA

No m'havies dit res. En tots estos anys!

REIS

Precisament per això! Perquè sabie que em diries que ell és ric -i ara, per tant, del bàndol feixista-, i natres unes pobres pageses republicanes. Però no tothom és igual, saps? Crec que ell també alberga refugiats. Juraria que ho he vist, rossinyol.

TERESA

Creus o t'ho vols creure? Ai Reis, veig que t'agrada... D'acord, d'acord; fes lo que sentos. Però m'has de prometre que aniràs molt en compte. Vivim temps molt fotuts (*S'abracen. Maria i son pare parlen.*)

PERE

Ara? (*Sa filla assenteix.*) Reis? Voldries venir a sopar a casa nostra?

REIS

A sopar? Quan?

PERE

(*Mira a sa filla.*) Quan?

MARIA

Ara.

REIS

Ara?

PERE

Ara? (*Mira sa filla i esta assenteix.*) Ara! Sí! Sí, sí... Ara! Clar que sí! Ara mateix.

REIS

No m'he canviat ni res i vaig una mica... (*Maria interromp.*)

MARIA

Estàs guapíssima! Veritat, papa?

PERE

Sí, sí, sí... Sí, guapíssima!

MARIA

Teresa?

TERESA

Que està preciosa, clar que sí! Aneu a sopar, aneu! (*S'apropa a sa germana.*) I jo que em pensae que no t'havies enamorat mai. Ai estos ulls! (*S'abracen.*) Maria, Pere, cuideu-me-la, eh?

PERE

Fet! (*Teresa surt.*)

MARIA

Papa, Reis, aneu tirant que ara vinc (*La miren estranyats.*) M'he d'acomiar de la mama  
(*Somriuen i marxen. Quan es queda sola, la xiqueta surt corrents d'escena i torna a  
entrar amb una altra maçana roja. Se la mira, mira al cel, somriu i la deixa al terra.*)

FOSC

## ACTE II

# ESCENA I

*(Any 1978. Entren als vestigis del temple Aurora i Manel. Parlen animosament.)*

AURORA

Es veu que hi havia un soldat que sabia escriure molt bé i li feien redactar les cartes a ell. Em va dir la mare que, moltes vegades, feia riure tothom perquè escrivia unes cartes tan apassionades i romàntiques, que les parelles que tenien a casa no se'n sabien avenir que el seu xicot s'hagués tornat tan poètic... Segurament era ell, mon pare. Era músic i pacifista, i el van cridar a files. Va marxar al front i després *(Mira la maçana i creu que és diferent a l'anterior que havia vist.)*... Se n'adona?

MANEL

De què?

AURORA

No sembla que sigui la mateixa poma... perdó, maçana, volia dir.

MANEL

*(Somriu.)* Maçana, poma... Depèn del poble de l'Ebre que visiti ho sentirà dir d'una manera o d'una altra. Qualsevol de les dos paraules està ben dita. Aquesta és la grandesa d'una llengua i de les seues variants. Veig que li ha agradat el què li he explicat sobre la simbologia de les pomes.

## AURORA

No, no... Bé, sí! Sí que m'ha agradat, però vull dir que no és la mateixa. Juraria que no és la mateixa. Ai disculpi'm, per on anàvem? (*Manel somriu i reprèn la conversa.*)

## MANEL

Com li deia, l'hora del correu era el moment més esperat. Recordo repartir les cartes que sortosament arribaven. Si veia algú que no tenia carta, jo anava i li feia el mico una estona per intentar animar-lo, però quasi sempre hi havia carta per a tots. Veies que tothom agafava la carta rebuda i buscava un racó de l'hospital o de les trinxeres per llegir-la en privat. Jo me'ls mirava en silenci, com llegien. Les cartes eren l'única cosa que els portava lluny de la guerra. Allò no ho podia esguerrar ningú ni prohibir ningú... Era seu, només seu.

## AURORA

Quan estudiava fora i rebia carta de la mare em feia la sensació que feia olor a casa. Per això també l'he buscat a vostè. Si les cartes de casa feien olor a la meva llar, els documents que vostè guarda potser lo fan de mon pare, i llavors... (*Mira la carpeta de Manel esperançada.*) Deu pensar “quina tonteria, oi?” (*Agafa la maçana i la mira.*)

## MANEL

No, no, no. Al contrari! Està molt bé que tingui esperança. L'esperança no s'ha de perdre. A mi me la feia recuperar la imatge d'aquells soldats llegint... Perquè just uns dies abans... (*Recorda els bombardeigs. Surt fum i apareix Llibertat mentre Aurora segueix absorta amb la maçana.*)

## LLIBERTAT

Si vols escriure'm, ja saps on em pots trobar...

Estic a un hospital que és forat d'aigüera,

descalç i ensangonat,  
malferit i pres d'esglai,  
dispensat a la caverna de Marçà (*Llibertat surt.*)

#### AURORA

*(Sembla que s'hagi adonat d'una presència.)* Li passa alguna cosa? Ja li vaig dir que no calia quedar a l'església del poble vell. M'hagués pogut enviar la carpeta per correu o trobar-nos a qualsevol altre lloc i després... (*Manel la interromp.*)

#### MANEL

Ho vaig amagar aquí. Tots aquests documents els vaig amagar aquí. I em volia assegurar que era vostè abans de donar-los. El que no imaginava era que després de quaranta anys ho revisqués tot amb tanta... (*S'entristeix. Apareix Llibertat de nou.*)

#### LLIBERTAT

Si vols escriure'm ja saps on em pots trobar...

Si vols escriure'm ja saps on em pots trobar...

*(Manel recorda quan estava malferit i repeteix amb veu baixa “dispensat a la caverna de Marçà”. Aurora s'apropa a ell i el toca. Llavors Manel s'adona que ha d'explicar-ho tot per fer net.)*

#### AURORA

Vostè jugava a les cartes? La meva mare em va explicar que les petites històries personals se feien protagonistes dins les trinxeres mentre es jugava una partida de mus. Deia que durant aquells moments els sorolls de la barbàrie s'apaivagaven i la guerra quedava lluny.

MANEL

Jugar a mus? No, jo no... Era massa petit. I les trinxeres... Quan les veig se'm posen els pèls de punta... (*Intenta canviar de tema. El record de les trinxeres li fa mal.*) Jo abans li he parlat de la Orden de operaciones núm.4 del 9 de setembre de 1938 de les consignes republicanes. També li podria parlar, d'entre moltíssimes altres coses, de la 13a divisió franquista, coneguda com la Mano Negra, famosa per la seva efectivitat en mortaldats. Assassinaven a sang freda, sense cap mena de mirament, i cometien unes atrocitats que...

AURORA

No cal que segueixi. Ara entenc a què es referia quan deia que en una guerra...

MANEL

Tothom perd. Tothom. Ningú no guanya. En els pitjors i més sagnants moments, tothom es comportava igual. Els dels dos bàndols. Jo estava malferit. Era de nit i anava dins una ambulància. No portàvem llums. Estava jo i dos soldats més a punt de morir. Allí va ser on vaig sentir la consigna republicana. Un dels dos soldats delirava i no parava de repetir-la una vegada i una altra. Ens dirigíem al pont de Móra. Tot i que l'exèrcit republicà havia volat el pont de ferro durant la retirada del front de Terol, hi havia un altre pont de pontones bellugadís, inestable al mig del riu. Vam esperar hores abans no vam poder passar... I encara sentia el ressò dintre meu de tot lo d'abans.

AURORA

Lo d'abans? Què va passar abans?

MANEL

Abans? (*Mira l'espai. S'escolten sons de bombes de fons i fum. Apareix Llibertat.*)

## LLIBERTAT

*(Repeteix.)* Talla l'aire d'un cel blau un diluvi en desmesura...

Talla l'aire d'un cel blau un diluvi en desmesura... *(Surt.)*

## MANEL

*(Agafa la maçana del terra. L'observa i mira al cel i recorda els bombardeigs.)*

Abans, Corbera.

*FOSC*

## ESCENA II

*(Any 1938. Entra Maria corrent i veu que la maçana no hi és. Pensa que ha sigut Reis.)*

MARIA

Reis? Reis estàs per aquí? *(Entra son pare.)*

PERE

Maria què fas?

MARIA

Busco a Reis, papa! Com és que no ha vingut més a casa?

PERE

Filla... Escolta'm. Ja saps que passen coses.

MARIA

Que estem en guerra? Ja ho sé papa. Qui eren aquell munt d'hòmens que van passar pel poble i portaven cavalls i canons?

PERE

Ere l'exèrcit republicà, filla. Que es retirea...

MARIA

I aquelles dones i hòmens rossos i alts que s'amaguen al nostre mas?

PERE

Són Brigadistes Internacionals, filla. Voluntaris d'altres països que han vingut a lluitar per la democràcia (*Entra Teresa i escolta l'última part de lo que li diu a sa filla.*)

MARIA

Teresa!

TERESA

Hola guapa! Una abraçada? (*S'abracen.*)

MARIA

On està Reis?

TERESA

Al mercat. Vols anar a donar-li una sorpresa?

MARIA

(*Mira a son pare i Pere assenteix.*) Gràcies! (*Maria surt.*)

TERESA

Tu parlant-li de democràcia i Brigadistes internacionals a ta filla? No m'ho puc creure!

PERE

Teresa, sé què penses però...

TERESA

Saps lo què penso? Segur? No ho crec, no! Perquè si sabessis lo que penso no gosaries ni parlar-me! Ma germana i jo hem ajudat desenes de refugiats i n'hem enterrat d'altres. He hagut de veure com lo meu home -un músic!- el reclutaven contra la seua voluntat, forçat a anar a la guerra mentre los adinerats com tu us ho mireu tot des del balcó del vostre casalici... sense fer absolutament res! I mentre espereu que arriben los vostres, los feixistes, jugueu a seduir pobres pageses mortes de gana per després (*Ell la talla.*)

PERE

Suposo que dec donar esta impressió. I ara si em disculpes. He de marxar.

TERESA

No! No et disculpo! Clar que no et disculpo! Però... Com pots ser tan fred? Tens una filla!

PERE

No t'atrevisques a parlar de ma filla! Precisament perquè tinc una filla i perquè vetlo per ella! La Maria només me té a mi! I jo no espero ni als feixistes ni als republicans. Només espero donar una bona vida a ma filla, lluny guerres! Mira, Teresa, sé que potser no em creuràs, però et demano que confies una mica més en mi. Només vull lo millor per a ma filla i també per a Reis.

TERESA

Lo millor? I lo millor és deixar-la tirada com has fet? No! No penso confiar en tu si no m'expliques lo que realment passa.

PERE

No puc.

TERESA

No pots o no vols? O és que tinc raó? Si no vols per mi, almenys fes-ho per ma germana. La Reis mereix una explicació!

PERE

*(Mira arreu per assegurar-se que no hi ha ningú.)* Està bé, suposo que tens raó. També albergo a molts refugiats amagats als meus masos, saps? No sé de quin bàndol són i no m'importe. Majoria són civils espantats. Entenc que del bàndol republicà, brigadistes internacionals... També n'he enterrat jo, saps? No pregunto mai. Em limito a ajudar. Sé que disposo d'una posició privilegiada i puc ajudar amb el correu, els aliments, lo que sigo! Sempre i quan ningú no s'entere. Però d'ençà que Reis va entrar per la porta de casa, les "parladores" van començar a córrer com la pólvora. I no me puc arriscar. Ja no per mi, sinó per la mateixa Reis i la meua filla.

TERESA

*(Sorpresa. Se sent malament.)* Pere... Disculpa. Me sento fatal. No te mereixes el que t'he dit. No puc arribar a imaginar lo que ha degut suposar que... Si et puc ajudar en lo que sigo, disculpa'm.

PERE

No patixcos, tranquil·la. Sé que ets de cor i de sang calenta.

TERESA

I ara? Si ens veuen aquí poder... *(Pere la talla.)*

PERE

No. Vates fa temps que veniu a l'església. I la jove sempre està per aquí amb los seus amiguets de Ca'l Pilar. Diuen que aquí los escolta des del cel la mare d'ella i los iaies dels altres... Saps les maçanes que se trobe la Reis? Pus les porte ella... Ho sabies? Diu que són símbol de bona sort i que atrauen a les millors persones... Teresa, trobaré la manera; creu-me que la trobaré. Però amb tot lo que està passant qualsevol mínima sospita podria posar-nos a tots en perill.

TERESA

Estimes la Reis, veritat? *(Comencen a sonar els acords de la guitarra.)*

PERE

Que si estimo la Reis?! L'estimo i l'adoro de quan la Maria devie tindre dos anys...  
Recordes que venie a casa a comprar.

TERESA

A comprar les aulives del pare, potser? *(Riu.)*

PERE

Te'n recordes?

TERESA

No ben bé, però hi ha algú que se'n recorde molt! *(Tots dos riuen.)*

PERE

Pus des d'aleshores que l'estimo en tot lo meu cor. Sé que un dia ens trobarem de veritat, sense guerres, ho sé... *(Reis està rere Pere. Teresa surt. Recitació del poema "Retrobament" -creat expressament- a càrrec dels personatges de Teresa i Llibertat.)*

Ah! Com lluien els poemes!

De besos i mirades

i paisatges als teus ulls, plens de bellesa.

Ah! Com de net se m'obre el cor!

Per tu de bat a bat

amb l'escapadís gest del qui no parla, i de l'estimar infinit.

Ah! Ni els mals dies podran

esborrar l'amor que s'agrumolla

en el teu riure i el meu plor...

I potser serà en una altra terra,

potser una i mil vegades,

o potser només en un sol cos

ens retrobarem tu i jo.

*(En acabar la cançó Pere i Reis s'estan a punt de besar i apareix Maria i els abraça. Riuen. Maria s'adona que no hi ha cap maçana al lloc que ella acostuma a deixar-ne una, i té un mal presagi.)*

MARIA

Papa, Reis, Teresa... Hem de marxar d'aquí. *(S'escolten lladrucs de gossos. Pere, Reis i Teresa s'alerten.)*

PERE

Gossos!

TERESA

La seua oïda és molt més fina.

REIS

Alguna cosa s'apropa.

FOSC

## ESCENA III

*(Any 1978 . S'escolten els mateixos gossos bordant de fons.)*

MANEL

Quan els gossos bordaven tothom s'alertava. Ells tenen l'oïda més fina i anunciaven que alguna cosa s'apropava. Feia dies que escoltàvem vomitar pólvora molt a la vora. L'orografia del territori permetia una defensa aferrissada. En terreny pla, les contraofensives haurien estat molt més efectives, però no havien previst el factor del terreny esglaonat que, fortificat, es convertia en autèntics búnquers... Aquell dia els gossos van bordar més fort que mai.

AURORA

He llegit que, la nit abans de l'atac, l'exèrcit republicà va traslladar la seva artilleria a les immediacions de Corbera. Totes les oliveres van ser ocupades per soldats catalans. A Gandesa combatien els Brigadistes internacionals... i l'endemà al matí...

MANEL

Encara estàvem tots al llit quan van començar a caure les bombes. Bombes eixordadores. *(Per l'ambient sonen explosions de bombes.)* El meu cos es va contreure baix la pressió de les ones expansives que llençaven cadascuna de les explosions. Quan vaig recuperar la respiració vaig baixar a tota pressa per les escales i vaig anar a ajudar-la, però les bombes no paraven de caure *(El so de les bombes és més fort. L'escenari s'emplena de fum. Els personatges desapareixen. Apareix Llibertat.)*

LLIBERTAT

Talla l'aire d'un cel blau un diluvi en desmesura,  
xàfecs de pólvora i metall sobre l'adusta terra bruna...

Foc al cel i fum del sòl fan del dia negra nit...

Eren quasi tres-centes boques... Boques de canons que no paraven de disparar. No va quedar ni un pam de terreny sense aixecar. *(Les bombes comencen a sonar molt més fort. Surt molta més fum i flaixos de llum roja que puja i baixa d'intensitat. Els sons se tornen eixordadors.)*

## ACTE III

# ESCENA I

*(Any 1938. Bombardeig del poble. L'escenari és ple de fum. S'escolten detonacions arreu. Entra Reis ferida, escapant com pot de les bombes.)*

REIS

Maria! Maria!!! Carinyo estàs per aquí? Mariaaaa!! *(Sorteja com pot l'espai. Entra Pere malferit.)*

PERE

Reis l'has trobat?! *(Reis fa que no amb el cap.)* Mariaaaa! Mariaaaaaa! *(Les explosions són cada cop més fortes.)* Maria! *(La xiqueta i Pere cau al terra malferit i desesperat. Reis va a socorre'l.)* Reis, escolta! Ves a buscar a Teresa. Ves amb ella i fugiu! És l'única família que et queda. Jo ja buscaré la Maria i us trobarem...

REIS

Pere, escolta'm... Teresa se sap cuidar. Valtros també sou la meua família.

Estàs malferit. Tu no pots buscar a Maria, amor meu. La buscaré jo. No et mogues.

PERE

No, no... Jo també *(Torna a caure degut a les ferides.)*

REIS

Pere, Mira'm! T'estimo. T'estimo a tu i a ta filla. No te pots moure. Queda't aquí i reserva totes les forces. Quan trobe a Maria sortirem tots tres. Us estimo! *(Reis es posa a buscar fins que troba la xiqueta inconscient en un racó i la porta fins son pare.)*

PERE

Filla! Està bé? *(Reis l'ausculta i assenteix.)*

REIS

Només està atordida. Va, sortim de l'església i busquem un lloc segur. *(Es disposen a sortir, però el sotrac d'una bomba fa caure l'entrada de l'església i els deixa dintre atrapats. El mateix sotrac desperta Maria. S'aturen les explosions de fons. Durant uns segons regna el silenci.)* La sortida! S'ha enfonsat! Estem... estem atrapats.

MARIA

Papa! Reis! Què passa? *(Reis i Pere miren al sostre. S'adonen que no podran sortir i que el sostre del temple està a punt d'esfondrar-se.)*

PERE

Filla, posa't este totxet a la boca. I apreta ben fort les dents, vale?

REIS

Sí! És un joc, carinyo. Com lo de la maçana, que sempre me la dices aquí. Ara farem lo mateix en los totxets, d'acord? Un per al papa, un per a tu i un per a mi... *(Un so de bomba torna a emplenar l'ambient. Reis i Pere miren al cel i s'escolten més avions i més bombes que van a caure sobre seu. Tapen els ulls a la xiqueta. Es miren ells dos, abracen la menuda i una ràfega de sons de bombes, fum i llums roges emplen l'ambient.)*

FOSC

## ESCENA II

MANEL

La mort de Maria i el seu pare i la Reis...va ser culpa meva. Quan vaig sentir les bombes vaig saltar del llit i vaig sortir corrents a ca la Maria. Li vaig dir d'anar a missa. Allí era on acostumàvem a passar-hi tardes senceres amb ella i els meus cosins. Creia que allí la seua mare i els meus iaies ens cuidarien des del cel... Però ella no volia. Em va dir que l'última maçana havia desaparegut misteriosament sense que ningú l'agafés, i que allò era un mal senyal. Però jo la vaig convèncer de lo contrari i... L'ona expansiva d'una de les bombes em va llençar fora de l'església, però a la Maria, a son pare i a la Reis els va sepultar dintre. Déu meu... Han passat 40 anys i només entrar aquí és com si no hagués passat el temps.

AURORA

No va ser culpa teva; tu no vas fer la guerra. Tu no vas provocar això. Només volies lo millor per ella.

MANEL

Si els haguessis conegut. Eren gent de pau. Gent que existeix per sumar i construir. Exactament igual que el teu pare, el músic d'en Jaume. Tocava la guitarra com ningú.

AURORA

La meua mare adoptiva sempre deia que el meu pare era un gran virtuos. Per això, quan ella em va dir que vostè i ell havien compartit hospital, vaig creure que potser tindria més informació sobre on el van enviar. Alguna dada que em permetés descobrir més coses de les meves arrels.

MANEL

Ho sento. Jo era molt petit i estava malferit. M'agradaria poder-li dir alguna cosa, però no. Li dec tant a la seva mare! Ella va ser la infermera que va tenir cura de mi a l'hospital de Marçà després dels bombardeigs. Jo em sentia tan malament per l'ocorregut... També va ser ella qui va tornar aquí per buscar supervivents sota les runes i va trobar la carpeta, just al lloc on van morir la Maria, la Reis i en Pere. Me la donar per a que la guardés... Em deia que aquesta carpeta conté l'essència de tota vida, i que mentre la tingués present ells sempre perviurien.

AURORA

Segurament l'hauria portat aquí la Teresa, la germana de Reis?

MANEL

Sí. No li sàpiga mal dir-ho, la seva mare biològica. En aquesta carpeta trobarà les partitures musicals del seu pare, els poemes i les lletres que composava i cantava la seva mare. Mitologia, simbolismes de pomes... Tot art... Em conec de memòria cada punt i coma. Li aconsello que ho llegeixi tot.

Quan la guerra va passar, i abans de marxar a l'estranger amb els pares, vaig tornar i ho vaig deixar amagat al mateix lloc, per si Teresa tornava a buscar-ho algun dia.

AURORA

Però a Teresa la van engarjolar. Embarassada de mi fins que...

MANEL

Fins que la infermera que em va salvar la vida també li va salvar a vostè adoptant-la.  
(Aurora assenteix.)

AURORA

Sí, es clar! Sort d'ella i de tot lo que m'ha transmès. Era tan... Però ara ja no hi és. I des que l'he poguda acomiadar com mereix, m'he adonat que aquesta altra part de la meva vida és un capítol inacabat. Estava convençuda que trobaria algun indici de què li va passar al meu pare, i que també podria... però ara ja no sé on buscar més.

MANEL

No perdi l'esperança. D'alguna manera sa mare ens ha connectat. I espero que en aquesta carpeta trobi l'ajuda per a... *(Li allarga la carpeta.)* És tota seva. Prengui's el temps que vulgui. L'espero a fora. *(Manel es disposa a sortir.)*

AURORA

El cos del pare desaparegut déu sap on i les dues mares mortes... *(Manel s'atura i es tomba sorprès.)*

MANEL

Què ha dit? Les dues?

AURORA

Sí. La que m'ha criat va morir fa poc, i l'altra, la Teresa... La meva mare adoptiva em va explicar que a l'hospici d'on em va recollir li havien dit que la Teresa, la meva mare biològica, va morir a la presó als segons de tenir-me.

MANEL

Com? No, això no potser. No és cert. La Teresa no va morir a la presó. No sé, jo no he gosat... Com només parlava del seu pare he pensat que per alguna raó no volia saber res d'ella i... (*Aurora el talla.*)

AURORA

Com diu?!

MANEL

Una vegada, ja fa molts anys, la Teresa em va escriure. No va morir a la presó. Va arribar a sortir-ne i va tornar a Corbera. Els meus tiets se la van trobar i li van explicar que em sentia culpable per la mort de la Maria, el seu pare i la Reis. Els meus familiars també em van dir que ara viu fora, però que de tant en tant torna a la Foradada i la veuen passejar entre les runes i els carrers desdibuixats pels atacs.

AURORA

M'està dient que la meva mare! Està segur que...

MANEL

Seguríssim! Es passeja en silenci entre els vestigis del poble vell, i després fa cap aquí, a l'església, per cantar-li als seus morts, al seu home músic desaparegut, a sa germana Reis i al Pere i la Maria. És ella, n'estic segur...

AURORA

Vol dir que la poma... que la maçana que hem trobat avui és...?

## MANEL

És ella! La seva veu... Canta com un rossinyol, ho sabia? *(Agafa a Aurora.)* Aurora, busqui-la entre les restes d'aquesta terra foradada, i li repeteixo: No perdi l'esperança. M'alegra tant haver-la trobat! D'una manera o altra, en mirar-la em sento reparat, esperançat... i espero de tot cor que es puguin retrobar *(S'abracen i Manel surt d'escena. Aurora mira esperançada les restes del temple. Obre la carpeta i llegeix un fragment de poesia composat per Teresa.)*

## AURORA

A Cavalls paro esment

en el turó de la vall del riu sec.

I tanco els ulls i la veig,

la veig tal i com era, exposada i adreta, Foradada Corbera...

Els teus poemes... Potser que sigui cert? Mare, ets viva? Et trobaré, Teresa *(Mentre Aurora surt d'escena comencen a sonar els acords de guitarra de la cançó "Foradada Corbera". Una volta ha sortit apareix Teresa. Té els cabells grisos i blancs. Han passat 40 anys i porta una rosa roja a la mà. Teresa interpreta la cançó final.)*

## TERESA

*(Canta.)*

A Cavalls paro esment

en el turó de la vall del riu sec

i tanco els ulls i la veig,

la veig tal i com era,

exposada i adreta, Foradada Corbera

Cantae per la festa major

i Ella me die rossinyol,  
rialles i macarrons,  
confessions d'amor, de les dos,  
ans de llaurar la terra...

I ara tanco els ulls i només veig  
el teu pit rebregat!  
El teu cos baix la pedra!  
Ignívoma mort!  
Foradada Corbera...

La veig tal i com era,  
exposada i adreta,  
el teu pit rebregat,  
el teu cos baix la pedra  
-ignívoma mort!- Foradada Corbera... Foradada Corbera...

*(En acabar de cantar Teresa deixa una rosa al terra i surt. La guitarra segueix tocant de fons. Tot seguit, Aurora entra per l'altre costat, carpeta en mà, i troba la rosa. La va buscar. L'agafa i se la porta al cor. Al mateix temps entra Teresa amb una maçana roja. Es disposa a posar-la al costat de la rosa. Ella i Aurora es miren. Aurora es posa a tremolar. Teresa la mira estranyada. La música s'atura per uns segons.)*

AURORA

M'ha criat una dona meravellosa. Tot el que soc li dec a ella... A ella i a ells (*Abraça la carpeta que Teresa reconeix al moment.*) Als meus pares biològics: Jaume Clua i Teresa Renom (*Torna a sonar la guitarra en acords separats. Teresa s'emociona i es posa també a tremolar.*)

TERESA

Com? Em van dir que... que la meua Aurora havia nascut morta i jo... (*Se li talla la veu.*)

AURORA

No. Mare. Soc jo.

TERESA

De veritat? Ets tu? Aurora...

AURORA

Sí, mare, soc jo. (*Les dues es toquen, preses d'emoció. S'abracen. La música sona. Agafen la rosa i surten d'escena. L'escenari s'omple de fum i apareix Llibertat.*)

LLIBERTAT

Van ser 115 dies de barbàrie, de cels tristos que gitaven foc;

115 dies de ferotgia, de munts d'horror, curulls de morts...

(*Més fum omple l'escena. En dissipar-se, estan Maria, Reis i Pere jugant feliços a la pilota rere Llibertat.*)

Elles i ell ja no poden explicar la història; però per la seva memòria, per nosaltres i pels que vindran, busquem sempre allò que uneix als hòmens i les dones, mai el que els separa...

*(La guitarra acaba de tocar els acords de “Foradada Corbera” mentre Llibertat treu una maçana roja i la posa al centre de l’escenari. Fa una rialla còmplice al públic i se’n va.)*

*FOSC*